

Krzysztof STRZAŁKA

Uniwersytet Jagielloński

krzysztof.strzalka@uj.edu.pl

EWOLUCJA POLITYKI ZAGRANICZNEJ WŁOCH PO AGRESJI ROSJI NA UKRAINĘ

ASPEKTY WEWNĘTRZNE I GEOPOLITYCZNE

ABSTRACT**The Evolution of Italian Foreign Policy after Russia's Aggression Against Ukraine: Internal and Geopolitical Aspects**

Russia's aggression against Ukraine led to an evolution in Italian foreign policy and a move away from the hitherto pragmatic relationship with Moscow. Rome has ensured full support for the EU, NATO and US strategy towards the Russian-Ukrainian conflict, both by implementing sanctions against Russia, moving away from energy supplies from Russian sources, and providing strong political (EU membership) and military support for Ukraine. It has done this despite the reluctant attitude of much of the political class and society (pacifism, anti-American and pro-Russian sentiments). The impossibility of further "privileged cooperation" with Russia, and the need to diversify the supply of energy sources, has forced the Italian government to pay more attention to the "enlarged Mediterranean" region, where Italy's main political and economic interests are concentrated (security, energy sources, immigration control, trade routes). This implies a more dynamic interpretation of Italy's international role and a new security formula in the area.

Keywords: Italy's foreign policy, Italian-Russian relations, Russian aggression against Ukraine, Italy's policy in the enlarged Mediterranean area

Słowa kluczowe: polityka zagraniczna Włoch, relacje włosko-rosyjskie, agresja rosyjska na Ukrainę, polityka Włoch na obszarze rozszerzonego Morza Śródziemnego

Celem artykułu jest analiza ewolucji polityki zagranicznej Włoch po agresji Rosji na Ukrainę z uwzględnieniem zarówno kontekstu polityki wewnętrznej, jak również środowiska międzynarodowego. Analiza oparta jest na przeglądzie relacji włosko-rosyjskich, głównych interesów i roli Włoch w relacjach transatlantyckich i w UE, przedstawia także zmiany włoskiej polityki zagranicznej po 2022 r. Autor uzasadnia, iż wybuch wojny na Ukrainie spowodował konieczność podkreślenia długofalowych interesów Włoch i podjęcia decyzji o porzuceniu tradycyjnych, korzystnych gospodarczo dla Rzymu relacji z Moskwą w imię solidarności z sojusznikami z NATO i UE przeciw rosyjskiej agresji. Redefinicja polityki zagranicznej Włoch oznacza skoncentrowanie większego zainteresowania na obszarze Morza Śródziemnego.

ZAŁOŻENIA I GŁÓWNE KIERUNKI POLITYKI ZAGRANICZNEJ WŁOCH

Aktywność międzynarodową Włoch determinuje przynależność do Unii Europejskiej i NATO oraz geopolityczne położenie w „sercu” Morza Śródziemnego. Z tych względów polityka zagraniczna i obrony Włoch po 1989 r. – a także generalnie po II wojnie światowej – prowadzona była na podstawie trzech strategicznych filarów: europejskiego, atlantyckiego i śródziemnomorskiego, stanowiących także wyraz aspiracji do bycia średnim państwem na arenie międzynarodowej¹. Kierunek europejski przejawia się przede wszystkim w aktywnym udziale Włoch (często bardziej werbalnym niż praktycznym) w procesie integracji europejskiej, jako kraju założycielskiego Wspólnot Europejskich, a później UE, a także odwołującego się nader często do europejskich zobowiązań przy podejmowaniu ważnych decyzji w zakresie polityki wewnętrznej i gospodarczej. Kierunek atlantycki stanowi wyraz strategicznych relacji z USA datowanych od 1945 r. i oparcia polityki bezpieczeństwa i obrony na ścisłej współpracy z NATO. Z kolei kierunek śródziemnomorski w sposób naturalny, zgodnie z geopolitycznym położeniem kraju, odzwierciedla aktywne zaangażowanie Włoch na obszarze „rozszerzonego Morza Śródziemnego” (obejmującego Afrykę Północną, Bliski Wschód i obszar Zatoki Perskiej), gdzie skoncentrowane są ważne włoskie interesy polityczne (szeroko pojęte bezpieczeństwo, w tym kwestie migracji), gospodarcze (wymiana handlowa, rybołówstwo) i energetyczne (dostawy źródeł energii)². Równowaga między tymi kierunkami i pochodnymi od nich gwarantowała z reguły pewną stabilność włoskiej polityce zagranicznej po 1989 r. W praktyce jednak często zmieniające się rządy nad Tybrem – w zależności od orientacji politycznej i ideowej – kładły większy lub mniejszy nacisk na pierwszy lub drugi kierunek (europejski lub atlantycki), podczas gdy wymiar śródziemnomorski pozostawał jednym z głównych obszarów realizacji samodzielnych działań

¹ A. Varsori, *Dalla rinascita al declino. Storia internazionale dell'Italia repubblicana*, Bologna 2022, s. 515-536; *Manuale della politica estera italiana 1947-1993*, red. L.V. Ferraris, Roma-Bari 1996, s. 416-430.

² A. Ruggeri, *La politica estera italiana, tra vincoli e scelte*, „Il Mulino” 2022, vol. 71, nr 2, s. 90.

włoskiej dyplomacji, czyli atrybutem średniej potęgi Włoch³. Większa koncentracja raz na kierunku europejskim, innym razem na atlantyckim była wynikiem zarówno wpływu czynników wewnętrznych, jak i zmian w szeroko rozumianym kontekście międzynarodowym i europejskim⁴.

RELACJE WŁOSKO-ROSYJSKIE PRZED 24 LUTEGO 2022 R.

Ważnym przejawem demonstrowania samodzielnej roli Włoch w polityce zagranicznej, połączonym z pragnieniem osiągnięcia określonych korzyści ekonomicznych i odgrywania roli mediatora, były po 1989 r. relacje z Federacją Rosyjską. W działaniach tych rządu włoskie starały się zachować wierność transatlantyckim i europejskim zobowiązaniom oraz sojuszowi z USA. Rzym wykorzystywał maksymalnie wolność manewru w relacjach z Rosją w sytuacji sprzyjającego i ustabilizowanego układu sił w Europie, często naśladując inne państwa (Paryż i Berlin). W sytuacjach kryzysowych jednak nie wahał się zademonstrować solidarności w ramach wspólnoty euroatlantyckiej z uwagi na średnio- i długoterminowe interesy bezpieczeństwa⁵.

Wszystkie rządy włoskie po 1989 r. utrzymywały tradycyjnie dobre relacje z Rosją, uznawaną przez Rzym, przynajmniej od 1994 r., czyli od podpisania Traktatu o przyjaźni i współpracy, za „uprzywilejowanego partnera” z uwagi na interesy polityczne, gospodarcze i kulturalne. Na płaszczyźnie politycznej przejawiało się to promowaniem bliskich relacji Moskwy z UE i NATO, zwłaszcza po 2001 r. w imię „wspólnych wartości” i walki z terroryzmem (w 2002 r. premier Silvio Berlusconi był promotorem Rady NATO-Rosja) oraz niechęci do wszelkich prób uszczuplenia wpływów Rosji w Europie Środkowej i Wschodniej lub podważenia jej statusu „wielkiej potęgi”. Rzym bez entuzjazmu przystał wprawdzie na rozszerzenie NATO na kraje Europy Środkowo-Wschodniej (w 1999 i 2004 r.), ale nie ukrywał już sprzeciwu wobec integracji z Sojuszem Gruzji i Ukrainy (w 2008 r.). Włochy niechętnie angażowały się we wzmacnianie wschodniej flanki NATO, także z obawy przed umniejszeniem jego południowego skrzydła. Na poziomie gospodarczym relacje włosko-rosyjskie skutkowały uzależnieniem się Włoch od dostaw gazu ziemnego, wspólnymi projektami inwestycyjnymi i technologicznymi, a także wzrastającą wymianą handlową. Towarzyszyły temu odbywane cyklicznie Fora Dialogu Strategicznego Italia-Rosja wzbogacane o kolejne komponenty gospodarcze, a także aspekty współpracy kulturalnej i naukowej⁶.

³ V. Coralluzzo, *La politica estera dell'Italia repubblicana (1946-1992). Modello di analisi e studio di casi*, Milano 2000, s. 36-38, 261-284.

⁴ A. Varsori, *Dalla rinascita al declino...*, s. 515-536; *Manuale della politica estera italiana...*, s. 416-430; *Italy's Foreign Policy in the Twenty-First Century. The New Assertiveness of an Aspiring Middle Power*, red. G. Giacomello, B. Verbeek, Lanham 2011, s. 1-4.

⁵ G. Natalizia, M. Morini, *Sleeping with the Enemy. The Not-So-Constant Italian Stance towards Russia*, „Italian Political Science” 2020, vol. 15, nr 1, s. 51-52.

⁶ S. Giusti, *Italy's Special Relationship with Russia*, [w:] *Security Narratives in Europe. A Wide Range of Views*, red. W. Zellner, Baden-Baden 2017, s. 75-78.

Współpraca z Rosją miała oparcie społeczne we Włoszech, zwłaszcza wśród sił lewicowych i anarchistycznych (postzimnowojenny efekt obecności największej i najbardziej wpływowej na Zachodzie partii komunistycznej), a także sympatyzujących z Moskwą części polityków konserwatywnych (m.in. były premier Berlusconi, lider partii Liga – Matteo Salvini) oraz nowych ugrupowań zachowujących dystans do polityki USA i NATO (np. Ruch Pięciu Gwiazd)⁷. Na tym podatnym gruncie rozwijała się także przez lata intensywna propaganda rosyjska o ostrzu antyamerykańskim i pacyfistycznym, która w okresie pandemii COVID-19 przybrała silne konotacje dezinformacyjne. Społeczeństwo włoskie okazało się szczególnie na nią podatne w ostatnich latach⁸.

Bliskiej współpracy Włoch z Rosją nie zakłóciły zasadniczo ani agresja Moskwy na Gruzję w 2008 r., ani też początkowo zajęcie Krymu w 2014 r. i wschodnich obszarów Ukrainy przez zwolenników Kremla. W listopadzie 2013 r. premier Enrico Letta gościł w Triście prezydenta Władimira Putina na Forum Biznesu Italia-Rosja, podpisując z nim szereg porozumień dwustronnych i umów handlowych w sektorze energetycznym ważnych dla Włoch⁹. W lutym 2014 r., pomimo europejskiego bojkotu, włoski szef rządu był jedynym zachodnim przywódcą obecnym na inauguracji XXII Zimowych Igrzysk Olimpijskich w Soczi. W 2017 r. zależność Włoch od dostaw rosyjskiego gazu ziemnego wzrosła do rekordowego poziomu 43% ogólnego zapotrzebowania¹⁰.

Włoskie rządy przyłączyły się wprawdzie do europejskich sankcji przeciw Rosji za zajęcie Krymu, ale akcentowały ich negatywne skutki dla włoskiej gospodarki. Władze nie stwarzały też przeszkód wielu rosyjskim oligarchom w lokowaniu kapitałów we Włoszech i inwestowaniu w luksusowe nieruchomości i przedsięwzięcia biznesowe. „Uprzywilejowane relacje” Włoch z Rosją mieściły się w ramach ogólnej solidarności euroatlantyckiej, ale Rzym interpretował samodzielność w tej dziedzinie bardzo szeroko (podobnie jak Francja i Niemcy). W Rzymie preferowano w dalszym ciągu ostrożniejszy, ale aktywny dialog z Moskwą oraz odgrywanie roli mediatora, z uwagi na import surowców energetycznych, korzystną wymianę handlową oraz walkę z terroryzmem¹¹.

W istocie jednak od 2014 r. harmonijna dotąd współpraca włosko-rosyjska weszła na kurs kolizyjny, co było odbiciem pogarszających się relacji Rosji z USA i Unią Europejską. Wzrastająca obecność polityczno-wojskowa Moskwy na Morzu Śródziemnym, Bliskim Wschodzie (Syria) i w Afryce Północnej (Libia) zaczęła budzić coraz większe obawy nad Tybrem z uwagi na strategiczne włoskie interesy na obszarze tzw. rozszerzonego Morza Śródziemnego. Kolejnymi punktami niezgody było wstrzymanie przez Moskwę projektu gazociągu *South Stream* (lobbowanego przez włoskie i rosyjskie firmy

⁷ Tamże, s. 78.

⁸ S. Giusti, *La disinformazione e politica estera*, Milano 2023, s. 154-156.

⁹ M. Morini, *La posizione dei partiti e movimenti sulla guerra di Putin. Una nuova frattura?*, [w:] *Politica in Italia. I fatti dell'anno e le interpretazioni*. Edizione 2023, red. F. Genovese, S. Vassallo, Bologna 2023, s. 86.

¹⁰ K. Muti, *Diplomatic Bridge But Hybrid Fist. Italy's Possible Approach towards Russia*, [w:] *Russia and the Future of Europe. Views from the Capitals*, red. M. Kaeding, J. Pollak, P. Schmidt, Cham 2022, s. 60.

¹¹ G. Natalizia, M. Morini, *Sleeping with the Enemy...*, s. 52-53.

oraz rządy obu państw) jako odpowiedź na sankcje unijne, wsparcie przez Rosję w Libii generała Chalifę Haftara w kontrze wobec rządu w Trypolisie popieranego przez Rzym czy też promowanie przez Włochy wejścia do Sojuszu zarówno Czarnogóry (2017), jak i Macedonii Północnej (2020)¹². W okresie pandemii COVID-19 doszło do dodatkowych zgrzytów w kontaktach bilateralnych z uwagi na kontrowersje wokół rosyjskiej wojskowej misji humanitarnej do Włoch (*From Russia with Love*), która oprócz pomocy w walce z pandemią była prawdopodobnie także operacją wywiadowczą, czy też odkrytą w 2021 r. aferą szpiegowską na terenie Italii zakończoną wydaleniem rosyjskich dyplomatów. Wzrastająca w Rzymie świadomość rozbieżności interesów politycznych i gospodarczych z Moskwą objawiała się m.in. poszukiwaniem dywersyfikacji dostaw źródeł energii i konkretnymi przedsięwzięciami spółki energetycznej ENI na obszarze wschodniego Morza Śródziemnego i w Afryce Północnej (Libia, Algieria)¹³.

Zainteresowanie Włoch Ukrainą utrzymywało się w tym czasie na niskim poziomie, a stanowisko wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego w latach 2016-2022 nie odbiegało zasadniczo od pozycji Francji i Niemiec, które przede wszystkim podkreślały konieczność dialogu „za wszelką cenę” z Moskwą¹⁴. W znacznej części włoskich elit politycznych dominowało przekonanie wyrażane otwarcie przez znanego publicystę i byłego ambasadora w Moskwie Sergio Romano, iż Rosji nie należy drażnić i osaczać, a Ukraina powinna pogodzić się z losem bliskiego krewnego Rosji i utratą zagarniętych, ale *de facto* „rosyjskich terytoriów”. Lansowano także tezę, iż Ukraina co najwyżej może stać się krajem neutralnym, ale nigdy nie będzie antagonistyczna wobec Moskwy. Nie miała część społeczeństwa włoskiego uległa również prorosyjskiej propagandzie i dezinformacji, wierząc, iż do konfliktu z Rosją popychają Kijów interesy Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii, a generalnie NATO ponosi winę za eskalację sporu¹⁵.

PIERWSZE REAKCJE WŁOCH NA AGRESJĘ ROSJI PRZECIWI UKRAINIE

Inwazja rosyjska na Ukrainę 24 lutego 2022 r. zastała Włochy wewnętrznie podzielone z technicznym rządem premiera Mario Draghiego (od lutego 2021 r.) popieranym przez koalicję partii centrowych i lewicowych, które reprezentowały niespójne stanowisko wobec wojny. Autorytet i międzynarodowy prestiż szefa rządu sprawił, iż zdołał on przekonać podzieloną koalicję i opinię publiczną do zajęcia przez Włochy stanowiska

¹² G. Natalizia, M. Morini, *Perché la relazione non è mai stata „privilegiata”. Italia e Russia*, [w:] *La svolta della Russia. Allineamenti internazionali e politiche revisioniste nel XXI secolo*, red. G. Natalizia, M. Morini, Roma 2023, s. 95-96.

¹³ M. Morini, *La posizione dei partiti e movimenti sulla guerra...*, s. 87-88.

¹⁴ V. Yermakov, *Point of No Return for Russia-Europe Broken Energy Ties. Key Implications*, [w:] *Policy Paper. A Different Russia. How Should the EU Deal with Moscow?*, red. E. Tafuro Ambrosetti, Milano 2023, s. 26-27.

¹⁵ F. Genovese, S. Vassallo, *Introduzione. Da Mario Draghi a Giorgia Meloni. Il cambiamento politico interno e la gestione delle crisi globali*, [w:] *Politica in Italia*, s. 43-44.

spójnego z krajami UE, NATO i USA. W efekcie uruchomiło to proces ewolucji polityki zagranicznej Włoch i przewartościowania dotychczasowej roli międzynarodowej tego kraju jako średniej potęgi¹⁶. Rola ta wszakże nigdy nie była łatwa do zdefiniowania. Trudno jednoznacznie określić, czy Włochy, jako średnia potęga, są państwem odgrywającym rolę lidera w basenie Morza Śródziemnego, aktywnego sojusznika w relacjach transatlantyckich z USA, wiernego członka UE czy też mediatora między antagonistycznymi blokami¹⁷. Z braku takiej wizji i jednoznaczności bierze się wola utrzymania przez Włochy statusu i roli aktywnego członka w ramach organizacji wielostronnych: UE, NATO i ONZ. Jednocześnie jednak strukturalna i wewnętrzna słabość włoskiego systemu władzy, w którym partie polityczne w parlamencie wywierają duży wpływ na politykę rządu, również na formowanie polityki zagranicznej, nie pozwala na podejmowanie spójnych i trwałych decyzji. Jeśli dodamy do tego elementy dotyczące tożsamości i kultury politycznej włoskich elit i partii politycznych, otrzymamy obraz, w którym na poziomie wewnętrznym dominuje pacyfizm (determinowany przez historyczne doświadczenia kraju pokonanego w II wojnie światowej, strategię zarówno stronnictw skrajnie lewicowych, jak również środowisk katolickich i konserwatywnych odwołujących się do pokojowych działań Stolicy Apostolskiej) oraz antyamerykanizm (w formie krytyki hegemonicznego stylu przywództwa USA w świecie). Z tego względu pozycja międzynarodowa Włoch bardzo często, również w czasie agresji Rosji przeciw Ukrainie, charakteryzowała się generalnie niepewnością. Wynikało to, jak już zaznaczono, z wypadkowej czynników wewnętrznych i zewnętrznych, które wzajemnie się wykluczały. Działania dyplomacji włoskiej i decydentów politycznych zmierzały więc do znalezienia właściwego środka i kompromisu uwzględniającego wszystkie te realia. Najczęściej były to działania pośrednie i tzw. kreatywna dyplomacja, która wyrażała styl i kulturę „dostosowania się do sytuacji międzynarodowej”¹⁸.

Włochy opowiedziały się bez większych wahań po stronie Kijowa po 24 lutego 2022 r., co znalazło wyraz we wsparciu politycznym, humanitarnym i militarnym dla Ukrainy oraz jednoznacznym potępieniu agresji rosyjskiej. Biorąc pod uwagę wcześniejsze „uprzywilejowane relacje” Rzymu z Moskwą oraz umiarkowane stanowisko wobec Kijowa, trzeba przyznać, że była to zmiana dość radykalna. Wynikała jednak z trzeźwej oceny sytuacji międzynarodowej przez włoskich przywódców. Kontynuowanie jakiegokolwiek współpracy z Moskwą było szkodliwe dla interesów Rzymu, co pokazała dobitnie dość kompromitująca „wizyta ostatniej szansy” ministra spraw zagranicznych Luigi Di Maio w stolicy Rosji tuż przed wybuchem wojny (17 lutego 2022 r.) i planowana na 23 lutego 2022 r., a później szybko anulowana, wizyta premiera Draghiego¹⁹. W przeddzień agresji Rosji na Ukrainę szef włoskiej dyplomacji, po

¹⁶ J.L. Newell, *Italian Politics and Russia's Invasion of Ukraine. Quo vadis?*, „Contemporary Italian Politics” 2022, vol. 14, nr 2, s. 115-117.

¹⁷ E. Diodato, R. Marchetti, *Manuale di politica estera italiana*, Bologna 2023, s. 135-137.

¹⁸ E. Diodato, *La guerra russo-ucraina e la politica estera e di difesa dell'Italia*, „Rivista di Politica” 2022, nr 2, s. 35.

¹⁹ D.F. Bechis, *Salta la visita di Draghi a Mosca. La strategia italiana*, Formiche.net, 23 II 2022, [online] <https://formiche.net/2022/02/draghi-mosca-strategia-italiana/>, 28 XII 2023.

konsultacji z premierem, wystąpił z pilnym oświadczeniem w Izbie Deputowanych (*question-time*), w którym obwinił Rosję za eskalację konfliktu i brak dobrej woli, a jednocześnie zadeklarował dalsze wysiłki włoskie na rzecz pokojowego rozwiązania sporu rosyjsko-ukraińskiego, ale również zaostrezenie sankcji antyrosyjskich²⁰.

Determinowany w swoich działaniach czynnikami zewnętrznymi i wewnętrznymi rząd włoski Dragiego od początku agresji Rosji na Ukrainę prowadził *de facto* dwutorową politykę zagraniczną i „kreatywną dyplomację”. Z jednej strony była ona obliczona na wypełnienie zobowiązań wielostronnych (przynależność do NATO i UE), a tym samym realizację interesu narodowego i utrzymania aktywnej roli Włoch na scenie międzynarodowej jako średniej potęgi. Z drugiej – skierowana była na podtrzymanie poparcia politycznego dla swych działań wewnątrz kraju i „usatysfakcjonowania” określonymi inicjatywami międzynarodowymi koalicji rządowej i opinii publicznej silnie spolaryzowanej i podzielonej na tle oceny samej wojny. Ta dwutorowość działań ujawniła się zresztą już przed wybuchem konfliktu²¹.

POLITYKA SANKCJI WOBEC ROSJI ORAZ ZAŻEGNANIE KRYZYSU ENERGETYCZNEGO

Włochy odegrały pozytywną rolę w przyjęciu i wdrożeniu kolejnych pakietów sankcji UE i NATO przeciw Moskwie po 24 lutego 2022 r., również tych niepopularnych i kosztownych dotyczących importu surowców energetycznych (w 2022 r. zależność Włoch od dostaw gazu z Rosji wynosiła prawie 41% zapotrzebowania), a także zakazu eksportu dóbr luksusowych, działalności inwestycyjnej w Rosji czy też rosyjskiego sektora bankowego. Rzutowały one w sposób konkretny na wzrost cen energii we Włoszech, a także uderzały w tradycyjne sektory włoskiej działalności gospodarczej nastawionej na handel z Rosją. Rząd włoski dość skutecznie wcielił również w życie unijne sankcje dotyczące zakazu emisji i działalności rosyjskich mediów, co miało duże znaczenie z uwagi na podatność na propagandę i dezinformację włoskiego społeczeństwa. Badania opinii publicznej przeprowadzone w kilka miesięcy po rozpoczęciu wojny wskazywały, iż spora część Włochów akceptowała lub odnosiła się ze zrozumieniem do ataku Rosji przeciw Ukrainie²².

Remedium na kryzys energetyczny była aktywizacja działań dyplomatycznych rządu Dragiego ukierunkowanych na dywersyfikację dostaw energii z obszaru Morza Śródziemnego, Kaukazu Południowego i Afryki Północnej. Przyniosło to konkretne efekty już kilka miesięcy później w wyniku podpisanych porozumień bilateralnych z takimi krajami jak: Algieria, Egipt, Katar, Azerbejdżan oraz Izrael. Przewidywały one

²⁰ *Tamże*.

²¹ E. Brighi, S. Giusti, *L'azione della diplomazia Italiana nella crisi ucraina. I costi della continuità*, [w:] *Politica in Italia...*, s. 129-130.

²² P. Isernia, S. Martini, *Opinione pubblica e guerra in Ucraina. Un'anomalia italiana?*, [w:] *Il Bipolarismo asimmetrico. L'Italia al voto dopo il decennio populista*, red. S. Vassallo, L. Verzichelli, Bologna 2023, s. 1-20.

dotatkowe dostawy gazu ziemnego do Włoch, w zastępstwie dostaw rosyjskich. Kolejne porozumienia o dostawach gazu zostały zawarte przez nowy rząd włoski w 2023 r., także dzięki aktywności spółki ENI. Przewidują one dostawę w latach 2024-2025 gazu LNG do Włoch z Republiki Konga, Angoli, Nigerii, Mozambiku i Indonezji. Pod koniec 2022 r. zależność od dostaw gazu z Rosji spadła do poziomu 20%, a w II połowie 2025 r. Włochy nie będą już importowały gazu z tego kraju²³. Dostawy gazu z Rosji zostaną zastąpione źródłami energii pochodzącymi z krajów Globalnego Południa, co w konsekwencji doprowadzi do przesunięcia się barycentrum energetycznego i geopolitycznego Włoch na Morze Śródziemne. Intencją rządu włoskiego jest stworzenie w przyszłości na tym obszarze hubu energetycznego dla całej Europy²⁴. Może to mieć daleko idące konsekwencje również dla pozycji i roli międzynarodowej Włoch w najbliższych latach.

Wdrożone przez Włochy sankcje UE i NATO przeciw Rosji w obszarach energetycznym, bankowym, medialnym i gospodarczym, a także przeciw poszczególnym osobistościom rosyjskim spowodowały drastyczną redukcję wymiany handlowej i kulturalnej z Rosją w 2022 i w 2023 r., a także zamrożenie lub likwidację większości inwestycji i przedsięwzięć włoskich w Rosji. Początkowo wywołały one wprawdzie niezadowolenie społeczeństwa i liczne obawy z uwagi na skutki gospodarcze i społeczne (wzrost cen energii, inflacja, pauperyzacja). Jednakże dzięki dość szybkim i energicznym działaniom naprawczym i przeciwdziałającym, w tym przy pomocy ogromnych środków UE otrzymywanych przez Włochy w ramach Narodowego Planu Odbudowy i Odporności (PNRR), udało się rządowi zaradzić tej sytuacji i poprawić nastroje społeczne. Pozytywne zmiany można było zaobserwować już w II połowie 2022 r.²⁵

BEZPOŚREDNIE I POŚREDNIE WSPARCIE DLA UKRAINY

Zaangażowanie Włoch w bezpośrednią pomoc dla Ukrainy, w tym w obronę wschodniej flanki NATO i pomoc wojskową (dostawy uzbrojenia), miały daleko idące skutki wewnętrzne i społeczne z uwagi na pacyfistyczne nastawienie społeczeństwa (wzmocnione pokojowymi apelami papieża Franciszka) i niektórych partnerów z koalicji rządowej przeciwnych angażowaniu się Włoch w wojnę i krytycznych wobec hegemonii amerykańskiej. O ile decyzje o wysłaniu dodatkowych oddziałów włoskich na wschodnią flankę NATO w ramach różnych operacji i misji od połowy 2022 do końca 2023 r. (m.in. do krajów bałtyckich, Rumunii, Bułgarii, a następnie Słowacji i Polski) nie napotkały zasadniczych trudności (władze odwołały się sprytnie do zobowiązań międzynarodowych kraju), o tyle próba okazania solidarności z sojusznikami w NATO

²³ *Geoeconomia e sicurezza. Implicazioni e scelte per l'Italia*, Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale, Roma 2023, s. 28.

²⁴ *Tamże*, s. 25-26.

²⁵ F. Di Mascio, A. Natalini, *L'attuazione del Pnrr dal governo Draghi al governo Meloni. Le pubbliche amministrazioni sotto stress per eccesso di risorse*, [w:] *Politica in Italia...*, s. 185-187.

i UE w zakresie dostaw uzbrojenia dla Ukrainy doprowadziła do wewnętrznych sporów politycznych. Pierwsze zobowiązanie rządu do dostawy materiałów i wyposażenia wojskowego dla Ukrainy (uzbrojenia „nieofensywnego”) podjęte zostało tuż po agresji rosyjskiej, pod koniec lutego 2022 r. Odpowiedzialność wziął na siebie premier Draghi, a stosowny dekret z mocą ustawy, który rząd wydał na początku marca, przewidywał wysłanie uzbrojenia ofensywnego (m.in. pojazdów pancernych, karabinów maszynowych, ręcznych wyrzutni przeciwpancernych i przeciwlotniczych, a także amunicji) na ogólną sumę 12 mln euro. Ujawnienie listy rodzajów uzbrojenia przez rząd doprowadziło do sporu w koalicji rządowej. Dwie partie, Liga i Ruch Pięciu Gwiazd, poczuły się oszukane i wycofały swoje poparcie dla dekretu. Nie wstrzymało to wprowadzenia dostaw, ale wywołało spory ferment w koalicji rządowej²⁶. Kolejny dekret z mocą ustawy przygotowany przez rząd w połowie maja 2022 r. i dyskutowany w parlamencie pod koniec tego miesiąca i w czerwcu zawierał kolejne dostawy broni dla Ukrainy. Próba przeprowadzenia go w parlamencie napotkała na opór ze strony tych samych dwóch partii koalicji rządowej, których liderzy (Salvini i Berlusconi) wezwali rząd do zaprzestania dostaw uzbrojenia ofensywnego dla Ukrainy i podjęcia wysiłków pokojowych na rzecz dyplomatycznego rozwiązania konfliktu rosyjsko-ukraińskiego²⁷.

WSPARCIE PERSPEKTYWY EUROPEJSKIEJ DLA UKRAINY ORAZ PROPOZYCJE POKOJOWE RZYMU

Rząd Draghiego starał się różnymi sposobami mitygować napięcia w koalicji rządowej na tle pomocy wojskowej dla Ukrainy, uciekając się najczęściej do taktyki dwutorowej polityki zagranicznej i „kreatywnej dyplomacji”. Intencje rządu wobec wojny musiały być wiarygodne zarówno dla partnerów z UE i NATO, jak również odpowiednio komunikowane włoskiej opinii publicznej. Szeroko zakrojone działania dyplomatyczne skierowane w dwóch kierunkach: wsparcia politycznego dla członkostwa Ukrainy w UE oraz promowania pokojowych projektów rozwiązania konfliktu służyły właśnie tym celom²⁸.

Pierwsza strategia realizowana była dość konsekwentnie i w zasadzie łączyła się z wdrażanymi przez rząd włoski od początku wojny projektami wsparcia finansowego, wojskowego oraz humanitarnego dla Ukrainy wspólnie z instytucjami UE i organizacjami międzynarodowymi. Od 24 lutego 2022 r. do marca 2023 r. Włochy przyjęły prawie 175 tys. uchodźców z Ukrainy, przeznaczyły na ich utrzymanie ponad 800 mln euro w formie wsparcia bezpośredniego i pośredniego (organizacji humanitarnych i do innych krajów) oraz zagwarantowały im szereg ułatwień i przywilejów na własnym terytorium²⁹.

²⁶ V. Vignoli, *Conflitti consensuali. I partiti italiani e gli interventi militari*, Bologna 2022, s. 140-141.

²⁷ *Tamże*, s. 141-143.

²⁸ E. Brighi, S. Giusti, *L'azione della diplomazia Italiana nella crisi ucraina...*, s. 131.

²⁹ *L'Italia a sostegno dell'Ucraina*, Ministero degli Affari esteri e della cooperazione internazionale, [online] https://www.esteri.it/it/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/aree_geografiche/europa/litalia-a-sostegno-dellucraina/, 29 XII 2023.

Włoski prezydent, rząd i dyplomacja od początku działały aktywnie na rzecz przyznania Ukrainie statusu kandydata do członkostwa w UE (odnosi się to zarówno do gabinetu premiera Draghiego, jak i jego następczyni – premier Giorgii Meloni – od listopada 2022 r.). Premier Draghi wykazał w tej dziedzinie dynamizm dyplomatyczny, a autorytet, jakim cieszył się na forum UE, sprawił, iż wypowiedziane przez niego deklaracje poparcia na rzecz miejsca Ukrainy w UE na forum instytucji włoskich i unijnych w I połowie 2022 r. miały swoją wagę. W sposób szczególnie wybrzmiały jego słowa podczas wspólnej wizyty w Kijowie z prezydentem Francji, kanclerzem Niemiec i prezydentem Rumunii w połowie czerwca 2022 r.³⁰ Wizyta ta oprócz waloru politycznego i symbolicznego (pobyty w Irpini i deklaracja udziału i wsparcia włoskich śledczych w dochodzeniach dotyczących popełnionych zbrodni wojennych)³¹ została wykorzystana przez premiera na dwustronne spotkanie z prezydentem Wołodzimierzem Zełenskim i przekazania jasnego stanowiska Włoch wobec konfliktu i dalszego wszechstronnego wsparcia, w tym wojskowego, dla Kijowa. Odbiła się ona szerokim echem w Europie i we Włoszech, na czym Draghiemu szczególnie zależało dla uspokojenia własnej opinii publicznej, zwłaszcza że akcentował konieczność prowadzenia rozmów i negocjacji dyplomatycznych³². Aktywna postawa włoskiego rządu przyczyniła się do przyznania przez Radę Europejską 23 czerwca 2023 r. statusu kandydata państwu ukraińskiemu³³.

Drugim kierunkiem aktywności dyplomatycznej rządu Draghiego, obliczonym przede wszystkim na użytek wewnętrzny, było promowanie pokojowych inicjatyw rozwiązania konfliktu. Włoska dyplomacja, zachęcana przez te partie koalicji rządowej, które domagały się aktywniejszej roli Włoch w poszukiwaniu rozwiązań pokojowych, starała się od wybuchu wojny być aktywna na tym polu, a szef dyplomacji Di Maio (jeden z przywódców Ruchu Pięciu Gwiazd – stronnictwa najmocniej artykułującego konieczność zaangażowania Rzymu w mediację) patronował tym działaniom. Zmierzały one zarówno do usatysfakcjonowania koalicjantów, jak i uspokojenia opinii publicznej krytycznej wobec wojny, co skutkowało małym poparciem społeczeństwa włoskiego dla proukraińskiej polityki rządu, z wszystkimi tego konsekwencjami politycznymi. Przeprowadzony przez European Council on Foreign Relations w połowie czerwca 2022 r. sondaż opinii publicznej w kilku krajach UE nt. stanowiska wobec wojny w Ukrainie zawierał niepokojące dane dotyczące społeczeństwa włoskiego. Wynikało z nich, że choć 56% Włochów uznało odpowiedzialność Rosji za wybuch wojny, to jednocześnie 52% badanych opowiadało się na rzecz rozwiązania pokojowego konfliktu rosyjsko-ukraińskiego kosztem Ukrainy (dla porównania taką opinię

³⁰ *Macron, Scholz i Draghi w Kijowie: Popieramy kandydaturę Ukrainy do UE*, „Rzeczpospolita” 2023, 1 VI, [online] <https://www.rp.pl/dyplomacja/art36522031-macron-scholz-i-draghi-w-kijowie-popieramy-kandydature-ukrainy-do-ue>, 29 XII 2023.

³¹ Ch. Meloni, *Punire i criminali di guerra In Ucraina. Il ruolo dell'Italia*, „Il Mulino” 2022, vol. 71, nr 2, s. 132-135.

³² N. Mikhelidze, *La riposta italiana all'invasione russa dell'Ucraina*, [w:] *L'Italia dal governo Draghi al governo Meloni. Rapporto sulla politica estera italiana. Edizione 2022*, red. F. Nelli Feroci, L. Goretti, Roma 2023, s. 14-15.

³³ *Tamże*, s. 15.

wyraziło tylko 5% Polaków)³⁴. Stąd pojawiające się wiosną 2022 r. wzmianki o możliwości nieformalnych włoskich działań dyplomatycznych w kierunku wstrzymania walk na Ukrainie lub pokojowej mediacji nie były dementowane, a premier Draghi nie zamierzał całkowicie rezygnować z takich prób z uwagi na czynniki wewnętrzne. Wypracowany w połowie maja 2022 r. przez włoski MSZ projekt planu pokojowego przedstawił szef dyplomacji Di Maio i złożył go na ręce sekretarza generalnego ONZ António Guterresa³⁵. Projekt ten, znany jako *Plan pokojowy w czterech punktach*, przewidywał: zawieszenie broni, zatwierdzenie statusu Ukrainy jako kraju neutralnego w ramach UE, uznanie autonomii dla spornych regionów między Rosją a Ukrainą (które pozostałyby pod suwerennością tej ostatniej) i wreszcie otwarcie wielostronnej dyskusji na temat przyszłości bezpieczeństwa w Europie, która obejmowałaby również Rosję³⁶. Plan ten przeszedł w Europie bez większego echa, choć otrzymał początkowo nieoficjalne poparcie ambasador USA przy ONZ Lindy Thomas-Greenfield. Zarówno Rosja, jak i Ukraina uznały go za niekorzystny. Moskwa określiła plan jako stronnictwo i przedwczesny, gdyż w jej interesie nie leżało akceptowanie neutralności Ukrainy wraz z perspektywą utraty kontroli nad zaanektowanymi już regionami. Z kolei Kijów nie mógł przystać na natychmiastowe zawieszenie broni, które zmieniałoby linię frontu w nową faktyczną granicę z Rosją, zmuszając Ukrainę do oddania przeciwnikowi około 15% własnego terytorium³⁷.

Pośpiech, z jakim został przedstawiony projekt planu pokojowego, mógł wskazywać na chęć zdystansowania się przez rząd Draghiego od oskarżeń o uległość wobec instytucji europejskich, wysuwanych pod jego adresem przez część włoskiej opinii publicznej³⁸. Paradoksem jest, że spodziewane efekty pozytywne planu pokojowego ze strony włoskiego MSZ były odwrotne od oczekiwanych, również na gruncie wewnętrznym. W efekcie narastania sprzeczności wewnątrz koalicji rządowej kryzys pogłębił się pod koniec czerwca 2022 r. Działania mediacyjne podjęte przez premiera Draghiego okazały się mało skuteczne, gdyż podziały w koalicji rządowej na zwolenników i przeciwników pomocy wojskowej dla Ukrainy, rezultat dominującej we Włoszech pacyfistycznej kultury politycznej, były na tyle silne, iż w efekcie doprowadziły do dymisji premiera 21 lipca 2022 r.³⁹

³⁴ T. Coratella, *La sfida di Draghi. Gli italiani e la guerra russa contro l'Ucraina*, „ECFR Commentary” 2022, 24 VI, [online] <https://ecfr.eu/rome/article/la-sfida-di-draghi-gli-italiani-e-la-guerra-russa-contro-luكرانيا/>, 29 XII 2023.

³⁵ E. Sylvers, *Italy Circulates 4-Point Peace Plan*, „The Wall Street Journal”, 20 V 2022, [online] <https://www.wsj.com/livecoverage/russia-ukraine-latest-news-2022-05-20/card/italy-circulates-4-point-peace-plan-h2o9EfwULf6P1mwDbjdN>, 29 XII 2023.

³⁶ R. Alcaro, N. Mikhelidze, *Not Yet Time for Diplomacy. Lessons from Italy's Ill-Conceived Peace Plan for Ukraine*, „IAI Commentaries” 2022, nr 25, 7 VI 2022, s. 1-5, [online] <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/not-yet-time-diplomacy-lessons-italys-ill-conceived-peace-plan-ukraine>, 29 XII 2023.

³⁷ *Tamże*.

³⁸ E. Brighi, S. Giusti, *L'azione della diplomazia Italiana nella crisi ucraina...*, s. 133.

³⁹ F. Nelli Feroci, *L'Italia sulla scena internazionale ai tempi del Governo Draghi*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2022, vol. 19, nr 1, s. 65-67.

KONTYNUACJA POLITYKI WSPARCIA DLA UKRAINY PRZEZ NOWY RZĄD PREMIER GIORGII MELONI

Stanowisko Włoch wobec wojny na Ukrainie nie uległo zasadniczej zmianie w okresie kampanii wyborczej do przedterminowych wyborów parlamentarnych oraz po wyborach 25 września 2022 r., wygranych przez koalicję trzech partii centroprawicowych na czele z Braćmi Włochami, Ligą i Forza Italia. Spodziewano się wewnętrznych różnic w sprawie stosunku do Rosji i Ukrainy z uwagi na stanowisko dwóch liderów partii koalicyjnych: Salviniego (Liga) i Berlusconi (Forza Italia), którzy po wybuchu wojny dali się poznać z prorosyjskich sympatii i jako przeciwnicy dostaw uzbrojenia dla Ukrainy. Silna osobowość nowej premier Giorgii Meloni (od listopada 2022 r.), która prezentowała umiarkowane pozytywne stanowisko wobec Ukrainy oraz dochowanie euroatlantyckich zobowiązań Włoch, zdecydowała o kontynuacji dotychczasowego kursu Rzymu. Meloni starała się przede wszystkim łagodzić i wyciszać głosy krytyki wewnątrz koalicji na temat wsparcia dla Kijowa, a swym autorytetem przekonała do siebie również wspólnotę międzynarodową, przede wszystkim UE, NATO i USA, otrzymując niezbędny kredyt zaufania. Nowy rząd włoski nie tylko podtrzymał, ale nawet zdynamizował politykę zagraniczną kraju, umacniając dla niej wsparcie na gruncie wewnętrznym poprzez silny mandat poparcia od wyborców. Pragmatyzm nowej premier, zdecydowanie proatlantycka orientacja oraz bardziej aktywna polityka wojskowa i obronna koordynowana przez ministra obrony Guido Crosetto zapewniły Rzymowi uznanie sojuszników również w kontekście wsparcia dla Kijowa⁴⁰.

Przeprowadzone na początku 2023 r. badania opinii publicznej we Włoszech pod kątem oceny sytuacji międzynarodowej pokazały zasadniczy wzrost zaufania do polityki NATO (prawie 65%), UE i Stanów Zjednoczonych (ponad 60%), podczas gdy znacząco spadł kredyt zaufania dla Rosji i Chin (odpowiednio 10% i 15%)⁴¹. Prawie 34% badanych uznało, iż Rosja stanowi największe zagrożenie dla pokoju światowego (odpowiednio USA – 13%, Chiny – 14%). Determinacja rządu Meloni oraz polepszająca się sytuacja gospodarcza kraju sprawiły, iż Włochy pozostały aktywne w zakresie wsparcia kandydatury Ukrainy do UE, przyjęły w lutym 2024 r. osiem pakietów pomocy finansowej i militarnej dla Kijowa oraz zwiększyły obecność wojskową na wschodniej flance NATO. Ogólna wartość bilateralnego wsparcia wojskowego Włoch dla Kijowa za okres od 25 stycznia 2022 do 15 stycznia 2024 r. wyniosła wprawdzie tylko 0,7 mld euro, co plasuje Rzym na dość odległym miejscu w klasyfikacji krajów NATO (dla przykładu wartość wsparcia wojskowego Polski dla Ukrainy wyniosła w tym okresie ponad 3 mld euro)⁴².

⁴⁰ F. Nelli Feroci, *Introduzione*, [w:] *Il governo Meloni alla prova. Rapporto sulla politica estera italiana. Edizione 2023*, red. F. Nelli Feroci, L. Goretti, Roma 2024, s. 4-5.

⁴¹ *Italians and International Politics*, ISPI Survey 2023, 21 I 2023, [online] <https://www.ispionline.it/en/publication/ispi-survey-2023-italians-and-international-politics-109035>, 15 XII 2023.

⁴² N. Mikhelidze, *La risposta alla guerra contro l'Ucraina*, [w:] *Il governo Meloni alla prova...*, s. 20-21.

W przeciągu kilku miesięcy od objęcia urzędu premier Meloni spotkała się dwukrotnie w 2023 r. z prezydentem Ukrainy Wołodymyrem Zełenskim (w Kijowie 21 lutego i w Rzymie 13 maja). Symboliczne było jej przybycie do stolicy Ukrainy w drugą rocznicę rosyjskiej agresji (24 lutego 2024 r.), jako reprezentującej przewodnictwo Włoch w G7 (wraz z przewodniczącą Komisji Europejskiej oraz premierami Kanady i Belgii). Wypowiedziała wtedy znamienne słowa: *tylko broniąc Ukrainy, można oczekiwać sprawiedliwego pokoju*⁴³. Przy tej okazji Meloni odbyła także bilateralne spotkania z Zełenskim i podpisała dwustronne porozumienie o współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony. Włochy jednocześnie wyciągnęły wnioski z wojny i rozpoczęły systematyczną rozbudowę sił zbrojnych i wcielanie w życie programów zbrojeniowych, choć do osiągnięcia 2% PKB wydatków na zbrojenia jest im jeszcze daleko⁴⁴.

STRATEGICZNE INTERESY WŁOCH NA OBSZARZE „ROZSZERZONEGO MORZA ŚRÓDZIEMNEGO”

Rosyjska agresja na Ukrainę znacząco wzmocniła zainteresowanie Włoch regionem „rozszerzonego Morza Śródziemnego”, który tradycyjnie stanowi obszar strategicznych interesów tego państwa, a w konkretnych działaniach przedstawiany jest jako punkt odniesienia Rzymu wobec sojuszników w NATO i UE. Wyrazem tego była publikacja w maju 2022 r. przez ministerstwo obrony zaktualizowanej *Strategii bezpieczeństwa i obrony dla rozszerzonego Morza Śródziemnego*⁴⁵. Dokument ten analizuje główne wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa Włoch w tym regionie oraz przedstawia konkretne działania. O strategicznym znaczeniu tego regionu dla Włoch decydują takie czynniki jak: bezpieczeństwo energetyczne (dostawy gazu i ropy naftowej z Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu po rezygnacji z używania gazu rosyjskiego), bezpieczeństwo żeglugi i konieczność ochrony tras handlowych (włoski eksport do krajów trzecich jest w 40% skoncentrowany na morskich szlakach Morza Śródziemnego) oraz nielegalna imigracja. Ponadto włoskie czynniki rządowe, angażując się we wspólną obronę Sojuszu na flance wschodniej od początku konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, zwracały uwagę na ryzyko pozostawienia na drugim planie obszaru „rozszerzonego Morza Śródziemnego”, na którym, w różnej formie, obecne są zarówno Rosja, jak i Chiny, i gdzie Włochy gwarantują w ramach NATO dość silną obecność wojskową w postaci stałej obecności sił morskich (Operacja Bezpieczne Morze Śródziemne) i kontyngentów wojskowych⁴⁶. Stabilność i bezpieczeństwo „rozszerzonego Morza Śródziemnego” mają dla Włoch

⁴³ P. Cappelleri, *Meloni porta il G7 a Kiev, „difenderemo la nostra casa”*, ANSA, 25 II 2024, [online] https://www.ansa.it/sito/notizie/mondo/europa/2024/02/24/meloni-a-kiev-presiedera-la-riunione-del-g7-sullucraina_6c9d2267-699d-467b-ab79-807d0a326aaa.html, 28 II 2024 [tłum. – K.S.].

⁴⁴ G. Dottori, *L'Italia riarma lentamente*, „Limes” 2024, nr 2, s. 183-186.

⁴⁵ Ministero della Difesa, *Strategia di sicurezza e difesa per il Mediterraneo*, 12.05.2022, Edizione 2022.

⁴⁶ *Operazione Mediterraneo Sicuro*, Ministero della Difesa. Marina militare, [online] https://www.marina.difesa.it/cosa-facciamo/per-la-difesa-sicurezza/operazioni-in-corso/Pagine/Mediterraneo_sicuro.aspx, 10 I 2024.

fundamentalne znaczenie, a dla NATO obszar ten jest w tej chwili na dalszym planie. Stan taki jest wynikiem stopniowego, lecz widocznego już od kilku lat mniejszego zainteresowania Stanów Zjednoczonych regionem Morza Śródziemnego i wycofaniem wojskowego zaangażowania amerykańskiego z tego obszaru. Zmusza to Włochy do wzięcia bezpośredniej odpowiedzialności za bezpieczeństwo „rozszerzonego Morza Śródziemnego” – stąd ich zaangażowanie polityczne, wojskowe i gospodarcze w tym regionie jest od końca 2022 r. największe spośród wszystkich sojuszników z NATO.

Świadectwem znaczenia tego regionu dla przyszłości Włoch jest przyjęcie długofalowego programu działania w postaci „planu Mattei dla Afryki” w listopadzie 2023 r.⁴⁷ Obejmuje on nie tylko obszar „rozszerzonego Morza Śródziemnego” i Afryki Północnej, ale także region Sahelu (skąd pochodzi większość nielegalnych imigrantów przybywających do Włoch i Europy) i przewiduje szereg inicjatyw gospodarczych, inwestycyjnych oraz w zakresie pomocy rozwojowej. Promocja międzynarodowa tego planu odbyła się podczas szczytu Włochy-Afryka w Rzymie w dniach 28-29 stycznia 2024 r., który zgromadził przedstawicieli 46 krajów afrykańskich, w tym 21 głów państw i szefów rządów, najwyższych przedstawicieli wszystkich instytucji Unii Europejskiej (Komisji, Parlamentu, Rady) oraz większości organizacji regionalnych z Afryki i społeczeństwa obywatelskiego⁴⁸.

Włochy, z uwagi na skromność środków będących w ich dyspozycji, a także złożoność problemów z obszaru Afryki dotyczących nie tylko tego kraju, ale i całej Europy, starają się nadać „planowi dla Afryki” charakter bardziej europejski⁴⁹. Niewątpliwie z racji różnorodnych wyzwań na przyszłość i skupienia najważniejszych interesów narodowych region „rozszerzonego Morza Śródziemnego” i Afryki będzie stanowił dla Włoch jeden z kluczowych obszarów działania i wyraz ich roli międzynarodowej jako średniej potęgi.

KONKLUZJE

Agresja Rosji na Ukrainę spowodowała ewolucję polityki zagranicznej Włoch i odejście od pragmatycznych dotąd relacji z Moskwą. Rzym zagwarantował pełne wsparcie dla strategii UE, NATO i USA wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, zarówno poprzez wdrożenie sankcji przeciw Rosji, odejście od dostaw energii ze złóż rosyjskich, jak również zapewnienie silnego wsparcia politycznego (członkostwo w UE) i wojskowego dla Ukrainy. Uczynił to pomimo niechętniej postawy znacznej części klasy politycznej

⁴⁷ K. Mezran, A. Pavia, *Giorgia Meloni's Foreign Policy and the Mattei Plan for Africa. Balancing Development and Migration Concerns*, „IAI Commentaries” 2023, nr 36, 26 VII 2023, s. 1-5, [online] <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/giorgia-melonis-foreign-policy-and-mattei-plan-africa>, 24 I 2024.

⁴⁸ F. Simonelli, M.L. Fantappiè, L. Goretti, *The Italy-Africa Summit 2024 and the Mattei Plan. Towards Cooperation between Equals?*, „IAI Commentaries” 2024, nr 24, 11 III 2024, s. 1-5, [online] <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/italy-africa-summit-2024-and-mattei-plan-towards-cooperation-between-equals>, 14 III 2024.

⁴⁹ *Tamże*, s. 3-4.

i społeczeństwa (pacyfizm, antyamerykańskie i prorosyjskie sentymenty). Brak możliwości dalszej „uprzywilejowanej współpracy” z Rosją przynajmniej w horyzoncie krótko- i średnioterminowym oraz konieczność dywersyfikacji dostaw źródeł energii skłoniły rząd włoski do skupienia się na strategicznym regionie „rozszerzonego Morza Śródziemnego”, gdzie koncentrują się główne włoskie interesy polityczne i gospodarcze (źródła energii, kontrola imigracji, szlaki handlowe i bezpieczeństwo)⁵⁰. Wiąże się to także z bardziej dynamiczną interpretacją ich roli międzynarodowej i nowej formuły bezpieczeństwa na tym obszarze. Prawdopodobnie będzie to w najbliższym czasie jeden z dominujących kierunków włoskiej polityki zagranicznej.

BIBLIOGRAFIA

- Alcaro R., Mikhelidze N., *Not Yet Time for Diplomacy. Lessons from Italy's Ill-Conceived Peace Plan for Ukraine*, „IAI Commentaries” 2022, nr 25, 7 VI 2022, [online] <https://www.iai.it/en/publicazioni/not-yet-time-diplomacy-lessons-italys-ill-conceived-peace-plan-ukraine>.
- Bechis D.F., *Salta la visita di Draghi a Mosca. La strategia italiana*, Formiche.net, 23 II 2022, [online] <https://formiche.net/2022/02/draghi-mosca-strategia-italiana/>.
- Brighi E., Giusti S., *L'azione della diplomazia Italiana nella crisi ucraina. I costi della continuità*, [w:] *Politica in Italia. I fatti dell'anno e le interpretazioni. Edizione 2023*, red. F. Genovese, S. Vassallo, Bologna 2023.
- Cappelleri P., *Meloni porta il G7 a Kiev, „difenderemo la nostra casa”*, ANSA, 25 II 2024, [online] https://www.ansa.it/sito/notizie/mondo/europa/2024/02/24/meloni-a-kiev-presiede-la-riunione-del-g7-sull'ucraina_6c9d2267-699d-467b-ab79-807d0a326aaa.html.
- Coralluzzo V., *La politica estera dell'Italia repubblicana (1946-1992). Modello di analisi e studio di casi*, Milano 2000.
- Coratella T., *La sfida di Draghi. Gli italiani e la guerra russa contro l'Ucraina*, „ECFR Commentary” 2022, 24 VI, [online] <https://ecfr.eu/rome/article/la-sfida-di-draghi-gli-italiani-e-la-guerra-russa-contro-l'ucraina/>.
- Di Mascio F., Natalini A., *L'attuazione del Pnrr dal governo Draghi al governo Meloni. Le pubbliche amministrazioni sotto stress per eccesso di risorse*, [w:] *Politica in Italia. I fatti dell'anno e le interpretazioni. Edizione 2023*, red. F. Genovese, S. Vassallo, Bologna 2023.
- Diodato E., *La guerra russo-ucraina e la politica estera e di difesa dell'Italia*, „Rivista di Politica” 2022, nr 2.
- Diodato E., Marchetti R., *Manuale di politica estera italiana*, Bologna 2023.
- Dottori G., *L'Italia riarma lentamente*, „Limes” 2024, nr 2.
- Genovese F., Vassallo S., *Introduzione. Da Mario Draghi a Giorgia Meloni. Il cambiamento politico interno e la gestione delle crisi globali*, [w:] *Politica in Italia. I fatti dell'anno e le interpretazioni. Edizione 2023*, red. F. Genovese, S. Vassallo, Bologna 2023.

⁵⁰ *La sicurezza europea di fronte a crisi multidimensionali. Prospettive future e collocazione dell'Italia*, Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale, Roma 2023, s. 10-11.

- Geoeconomia e sicurezza. Implicazioni e scelte per l'Italia*, Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale, Roma 2023.
- Giusti S., *Italy's Special Relationship with Russia*, [w:] *Security Narratives in Europe. A Wide Range of Views*, red. W. Zellner, Baden-Baden 2017.
- Giusti S., *La disinformazione e politica estera*, Milano 2023.
- Il governo Meloni alla prova. Rapporto sulla politica estera italiana. Edizione 2023*, red. F. Nelli Feroci, L. Goretti, Roma 2024.
- Isernia P., Martini S., *Opinione pubblica e guerra in Ucraina. Un'anomalia italiana?*, [w:] *Il Bipolarismo asimmetrico. L'Italia al voto dopo il decennio populista*, red. S. Vassallo, L. Verzichelli, Bologna 2023.
- Italians and International Politics*, ISPI Survey 2023, 21 I 2023, [online] <https://www.ispionline.it/en/publication/ispi-survey-2023-italians-and-international-politics-109035>.
- Italy's Foreign Policy in the Twenty-First Century. The New Assertiveness of an Aspiring Middle Power*, red. G. Giacomello, B. Verbeek, Lanham 2011.
- La sicurezza europea di fronte a crisi multidimensionali. Prospettive future e collocazione dell'Italia*, Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale, Roma 2023.
- L'Italia a sostegno dell'Ucraina*, Ministero degli Affari Esteri e della cooperazione internazionale, [online] https://www.esteri.it/it/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/aree_geografiche/europa/litalia-a-sostegno-dellucraina/.
- Macron, Scholz i Draghi w Kijowie: Popieramy kandydaturę Ukrainy do UE*, „Rzeczpospolita” 2023, 16 VI, [online] <https://www.rp.pl/dyplomacja/art36522031-macron-scholz-i-draghi-w-kijowie-popieramy-kandydature-ukrainy-do-ue>.
- Manuale della politica estera italiana 1947-1993*, red. L.V. Ferraris, Roma-Bari 1996.
- Meloni Ch., *Punire i criminali di guerra In Ucraina. Il ruolo dell'Italia*, „Il Mulino” 2022, vol. 71, nr 2.
- Mezran K., Pavia A., *Giorgia Meloni's Foreign Policy and the Mattei Plan for Africa. Balancing Development and Migration Concerns*, „IAI Commentaries” 2023, nr 36, 26 VI 2023, [online] <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/giorgia-melonis-foreign-policy-and-mattei-plan-africa>.
- Mikhelidze N., *La risposta alla guerra contro l'Ucraina*, [w:] *Il governo Meloni alla prova. Rapporto sulla politica estera italiana. Edizione 2023*, red. F. Nelli Feroci, L. Goretti, Roma 2024.
- Mikhelidze N., *La risposta italiana all'invasione russa dell'Ucraina*, [w:] *L'Italia dal governo Draghi al Governo Meloni. Rapporto sulla politica estera italiana. Edizione 2022*, red. F. Nelli Feroci, L. Goretti, Roma 2023.
- Morini M., *La posizione dei partiti e movimento sulla guerra di Putin. Una nuova frattura?*, [w:] *Politica in Italia. I fatti dell'anno e le interpretazioni. Edizione 2023*, red. F. Genovese, S. Vassallo, Il Mulino, Bologna 2023.
- Muti K., *Diplomatic Bridge But Hybrid Fist. Italy's Possible Approach towards Russia*, [w:] *Russia and the Future of Europe. Views from the Capitals*, red. M. Kaeding, J. Pollak, P. Schmidt, Cham 2022.
- Natalizia G., Morini M., *Perché la relazione non è mai stata „privilegiata”. Italia e Russia*, [w:] *La svolta della Russia. Allineamenti internazionali e politiche revisioniste nel XXI secolo*, red. G. Natalizia, M. Morini, Roma 2023.

- Natalizia G., Morini M., *Sleeping with the Enemy. The Not-So-Constant Italian Stance towards Russia*, „Italian Political Science” 2020, vol. 15, nr 1.
- Nelli Feroci F., *L'Italia sulla scena internazionale ai tempi del Governo Draghi*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2022, vol. 19, nr 1.
- Newell J.L., *Italian Politics and Russia's Invasion of Ukraine. Quo vadis?*, „Contemporary Italian Politics” 2022, vol. 14, nr 2, <https://doi.org/10.1080/23248823.2022.2065127>.
- Operazione Mediterraneo Sicuro*, Ministero della Difesa. Marina militare, [online] https://www.marina.difesa.it/cosa-facciamo/per-la-difesa-sicurezza/operazioni-in-corso/Pagine/Mediterraneo_sicuro.aspx.
- Ruggeri A., *La politica estera italiana, tra vincoli e scelte*, „Il Mulino” 2022, vol. 71, nr 2.
- Simonelli F., Fantappiè M.L., Goretti L., *The Italy-Africa Summit 2024 and the Mattei Plan. Towards Cooperation between Equals?*, „IAI Commentaries” 2024, nr 24, 11 III 2024, [online] <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/italy-africa-summit-2024-and-mattei-plan-towards-cooperation-between-equals>.
- Strategia di sicurezza e difesa per il Mediterraneo*, Ministero della Difesa, Roma 2022.
- Sylvers E., *Italy Circulates 4-Point Peace Plan*, „The Wall Street Journal” 2022, 20 V 2022, [online] <https://www.wsj.com/livecoverage/russia-ukraine-latest-news-2022-05-20/card/italy-circulates-4-point-peace-plan-h2o9EfwULf6P1mwDbjdn>.
- Varsori A., *Dalla rinascita al declino. Storia internazionale dell'Italia repubblicana*, Bologna 2022.
- Vignoli V., *Conflitti consensuali. I partiti italiani e gli interventi militari*, Bologna 2022.
- Yermakov V., *Point of No Return for Russia-Europe Broken Energy Ties: Key Implications*, [w:] *Policy Paper. A Different Russia. How Should the EU Deal with Moscow?*, red. E. Tafuro Ambrosetti, ISPI, Milano 2023.

Krzysztof STRZAŁKA – politolog i historyk, zawodowy dyplomata, adiunkt w Instytucie Studiów Europejskich Uniwersytetu Jagiellońskiego. Specjalizuje się w analizie polityki zagranicznej Włoch i Stolicy Apostolskiej, a także w problematyce krajów basenu Morza Śródziemnego oraz Europy Środkowo-Wschodniej.